

ADATTÁR.

IRODALOMTÖRTÉNETI TÁRLÓZÁSOK AZ OLASZ KÖNYVTÁRAKBAN.

(Első közlemény.)

Midőn végre időt szakíthattam olaszországi tanulmányutamban összeirt jegyzeteim feldolgozására, kijelentem, hogy tulajdonképi kutatásaim tárgya a XV. századkori renaissance magyar vagy magyar vonatkozású költészete volt. A kitünő tárgyi katalogusok forgatása csábitott rá, hogy minden üres perczet felhasználva egyéb történeti jegyzeteket is csináljak. Midőn ezeket is közlöm, teszem azon reményben, hogy vagy egy pár ismeretlen is lesz köztük vagy az ismert adatnak a forrásmegjelölése némi érdeket nyújt. Tudom, hogy Fraknoi és Ábel után csak tarlón sze-degettem. Lehet egy pár jó kalászt is találtam de bizonynyal ellenállhatatlan vágyat éreztem huzamosabb tanulmányútra.

THADDAEUS UNGARUS.

Firenzében a Bibl. Gaddiana plut. LXXXIX, 45 kézirat, melyre figyelmemet más nemű kutatásaim közbe a Bandini Catalogusának III. 312. lapja egész véletlenségből irányozta, egy a magyar művelődéstörténetének felette fontos adatát tartalmazza. E kézirat 179 hártyalapból áll, kitünő ábrákkal és táblázatokkal van ékítve. Ptolemaeus latin fordítása, melyet cremonai Gerard arabból készített, képezi a kézirat szövegét. A munka így végződik: *Finit Liber Ptolemaei Pheludensis, qui Graece Megazeh, Arabice Almagesti, Latine vocatur Vigil Cura Magistri Thaddaei Ungari anno Domini millesimo CLXXV consumatus (sic!) anno autem Arabum quingentesimo LXX mensis octavi XI die translatus a Magistro Girardo Cremonensi de Arabico in Latinum.* A kéziratot megvizsgáltam és a bevezetést elolvastam, hogy, ha tán cremonai gerardusnak Thaddaeusra vonatkozólag valami észrevételét találnám.

Haza térve, dr. Sebestyén Gyula barátomnak, kiről tudtam, hogy e kor művelődéstörténetével behatóan foglalkozik, említést tettem e Thad-

daeusról. Ő hívta föl figyelmemet gr. Kuun Géza tiszteletbeli akadémikusunk egy cikkére, mely a Keresztyén Magvető 1893-iki folyamában jelent meg. Gr. Kuun Géza cikkének címe: *Adalékok a keleti nyelvek, irodalmak és utazások történetéhez*. A tudós szerző többek közt így nyilatkozik: »A XII. században élt Magister Thaddaeus Ungarus, ki a spanyolországi maurusok tudományának élővizéből merített s egyike azon keveseknek, kik a XII. században Spanyolországban arabból latinra fordítottak, talán azon magyar testőrök egyikének utódja volt, kikről Szabó Károly előadja, hogy a magyaroknak 940-ben spanyol földre tett berohanásuk alkalmából fogságba került néhány ezer magyarból kerültek Abd-er Rakma udvarába és váltak arab írók szerént testőrökké.« Ezután nagynevű orientalistánk így folytatja: »Magister Thaddaeus Ungarus állítólag Claud. Ptolemaeus *μεγάλη σύνταξις*-ának arab fordítását fordította le újra latinra;« hozzá teszi, hogy egy tudós orientalis barátja Lasiniohoz fordult fölvilágosításért és az ő útján megtudta, hogy a Laurentianában megtalálta egy fordítását Ptolemaeusnak, de a fordító nem Thaddaeus, hanem cremonai Gerard, ki Toledóban lakott és az *Almagest*-ot arabból fordítá latinra. Lasinio egyszermind értesíté Kuun Géza grófot, hogy Thaddaeus nevét a Laurentiana egy más kézirat leírásában fölfedezte. Gr. Kuun Géza a következő vélelmet állítja föl:

Thaddaeus Ungarus 1175 körül Toledóban a Tajo partján, *arab kéziratok átnézésével* foglalkozott s az általa átnézett s valószínűleg több codexszel összehasonlított szöveg az, melyet aztán cremonai Gerardo fordított latinra. Ez a Gerardus Cremonensis, kit Lablonétának is neveztek »háromszáz évvel élt a magyar Taddé mester után« a XV. száz év közepe körül és több orvosi s matematikai munkát fordított arabból. Gr. Kuun Géza a subscriptio fenebb közölt passzusának azon chronologiai adatára, mely szerint anno autem Arabum quingentesimo (*sic!*) nem reflectál. Szerintem pedig ez adat cremonai Gerardnak művét 1192-re teszi, mert az arab számítás szerint 570-ik év 1192-t ad ki. Már pedig, ha a dátum az elsőtől eltér, az első Thaddaeus Ungarus, a második cremonai Gerardus munkájára vonatkozik. Az ellentétet az *autem* particula világosan kifejezi. De hát ha cremonai Gerardus a XV. században él: hogy értsük meg az ellenmondást? A kéziratot kikértem, megvizsgáltam, de oly compendiosus irással írottak találtam, hogy a kézirat eredetét a XV. század renaissance koránál jóval előbbre kelle gondolnom.

Megerősítettek e nézetemben Valentine Rosc-nak egy a Hermes VIII., 327—349 lapján (1874-ben) közölt tanulmányában talált felette érdekes adatok. Rose »Ptolemaeus und die Schule von Toledo« cz. tanulmányában előadja, hogy a keresztyén-platonikus és arab-aristotelicus tudomány központja 1150—1250 közt Toledo volt, kivált VIII. Alfonz (1158—1214) uralkodása alatt. E város volt a doctrina Arabum székhelye. Angol, német és olasz tudósok tevékenységük dicsőségét az arab tudomány toledói iskolájához fűzik. Cremonai Gerardus csaknem egész életét Toledóban tölté. Ő volt a fordítók atyja. Roger Bacon Op. I, 472 fölszámítja a fordítók sorában Michael Scotust, Alvredus Anglicust, Hermannus Alemannust, Wilhelmus Flemingiust: »omnes enim fuerunt temporibus nostris; ita quod

aliqui iuvenes adhuc fuerunt *contemperanei* Gerardo Cremonensi, qui fuit antiquior inter illos.« Ezután felhossa Bacon a Hermannus vallomását, hogy nem mert Aristoteles logicájához fogni, mert nem értett a logicához és hozzá teszi: »nec Arabicum bene scivit, quia magis fuit adiutor translationom quam translator; quia Saracenos tenuit secum in Hispania, qui fuerunt in suis translationibus principales.« Hasonlóan járt Michael Scotus, kit egy bizonyos *Andreas quidam Iudaeus* segített a fordításban.

Ez adat kétségtelen bizonyossá teszi, hogy Cremonai Gerardus a toledoí fordítók közt az első sorában állott. De nem csak fordításról: astrologiai bevezetésről is volt szó. Erre nézve jellemző adatot találunk Rosenál Thomas Wright Biogr. Brit. lit. (II) London 1846. 226—30 lapon közöl a codex Arund. 377. (British Museum) alapján egy praefatiót, melynek ez a felirata:

Philosophia magistri Danielis Dni *M^{ai}* ad Johaniem Norwicensem episcopum.

A compendiose írott nevet Rose *Merlainak* olvasta, mi palaeographice egyedül helyes olvasás. E bevezetésben a *párizsi egyetemről* oly kicsinyléssel szól, mely felette figyelemre méltó. Elmondja, hogy Angliából egyenesen Párisba ment; látta, hogy mily nagy képű tudatlan emberek kezében van az oktatás: »videbam quosdam bestiales in scolis gravi auctoritate sedes occupare, habentes coram se scamna duo vel tria et desuper codices importabiles aureis litteris Ulpiani traditiones representantes, necnon et tenentes stilos plumbeos in manibus, cum quibus asteriscos et obelos in libris suis quadam reverentia depingebant, qui dum propter incitiam suum locum statuae tenerent, tamen volebant sola taciturnitate videri sapientes.« Ekkor elhatározta, hogy Toledoba megy »ut sapientiores mundi philosophos audirem«. Majd kéziratokkal megrakodva tér hazájába. Találkozik Joannes Norwicensissel. Vele beszédbe ereszkedvén, fejtegetni akarta ama fenső titkokat, melyeket a csillagok járásából lehet kimagyarázni. Számára ir is egy értekezést, melyben kéri párfogóját, hogy ne vesse meg az arab tudományt azért, mert pogány. Hivatkozik Jehovah parancsára, ki meghagyta a zsidóknak, hogy az egyiptomiaktól vegyék el az ezüst és arany edényeket, hogy magukat gazdagítsák. Mutuemur ergo domino iubente et auxiliante a philosophis gentium sapientiam et eloquentiam et sic eos in infidelitate sua spoliemus, ut eorum spoliis fideliter ditemur: E bevezető szavak után következik maga az értekezés (a jelzett kézirat 88—103.). A befejezést idézem, mert ebben rámutat a közös forrásra: Cum vero praedicta (sc. astrologia) mystagogis et aphis auditoribus suis affirmaret *Girardus Tholetanus*, qui Galippo¹ mixtarabe interpretante almagesti latinavit, opstupui ceterisque qui lectionibus eius assidebant molestius tuli eique velut indignatus (h)omeliam beati Gregorii in qua contra mathematicos disputat, objeci. És milyen ellenvetések! A középkori

¹ Galipus=Ghâlib spanyol keresztyén volt, de arab területről származott; mixtarab = ki nem arab származású, a *mosi arab*=elarabosodott spanyol. A spanyol krónikák ezeket, Muzarab-oknak nevezik, holott helyes etymologia szerint = inter Arabes mixti. Rose megjegyzése.

scholastikus logika érdekes példái. A csillagjósolás szerint, a ki a Vizöntő jegy alatt születik, halász lesz; de hát Getuliában nincs hal; tehát ki itt született halász hogy legyen?

Gerardus a fogaskérdésre így válaszol. Homo est animal rationale mortale gressibile . . . nos ha sántán születik, azért megvan benne a járás virtualis képessége. Így a ki Getuliában született, halász lehet, quia maiorem aptitudinem piscandi habebat quam si sub alio signo nasceretur. Ez eszmemenet kapcsán következik az a passus, melyet én a Laurentiana szóban lévő kéziratában megtaláltam. Ez így hangzik: Videmus saepe filium regis et filium rustici eandem constellationen habere, tamen unus in rusticitate sua permanet, alter vero in regem sublimatur. At ille patienter expectans tandem: Legisti, ait unquam Julium Firmicum? Cum vero me legisse respondissem ex verbis, inquit, illius uti de genitiis tractet, habemus quod duo circa nativitatem debent inquiri constellationes videlicet et natura. Si vero natura constellationis vel constellatio naturae non concordet, constellatio non omnimodum consequetur effectum. Si ergo, ut ais, in eadem constellatione nati fuerint filius regis et filius rustici, ambo quidem reges erunt, sed non uno et eodem modo, quia filius regis de natura habet ut succedat patri suo in regno. Végre kihozza, hogy a nap uralma alatt született szegény is lehet király, csak hogy más nemű t. i. lelki királyságot ér. Istennek szolgálni annyi mint királynak lenni, quia servire deo regnare est, cui sit honor et gloria. Amen. Explicit liber de naturis inferiorum et superiorum.

Hasonló eszmemenetet tartalmazott az a praefatio, melyet futtában elolvastam, mert hiszen egész más célja volt kutatásaimnak mint Thaddaeus Ungarus. Minthogy pedig az idézett kézirat subscriptiójában *Magistri Thaddaei Ungari* kifejezés fordul elő: a dolgot úgy képzelem, hogy Thaddaeus Ungarus volt a mester, ki revidealta vagy tán éppen arabra fordította Ptolemaeus *μεγάλη σύνταξις*-át, de a középkor szellemében praefectiot is tartott, mely alapját képezte Merlay értekezésének is és a mely a cremonai Gerardus latin fordítása kezdetén is viszhangzik, miből bizonyos, hogy egy korban él Thaddaeusszal. A *Magister* maga a mester és ez egy III. Béla király korabeli magyar tudós volt. Thaddaeus Ungarus a XII. században a magyar névnek becsületet szerzett Spanyolországban. Érdemes volna működése után nyomozni, mert esetleg a névtelen jegyző korára is vetne oldalvást némi fényt.

SZÉP MAGELONA FORRÁSA.

Sajátságos véletlenség úgy akarta, hogy magyar renaissancekori költeményeket keresve a Bibl. Reg. Suecorum 507. sz. kéziratában, melyben a tárgyi katalógus után indulva Ulászló sirversét hittem föltalálni, esetleg a Szép Magelona forrására akadtam. Ugyan is a vegyestartalmu kézirat Buheler német rithmusokban irt művének (és ezzel a népmonda verses feldolgozójának nevét is megemlíti a katalógus) latin prózai fordítását tartalmazza a következő czim alatt:

Justini Gobleri Guarini F. C. Historia seu potius Fabula de filia

regis Franciae a Patre in uxorem expetita, e germanicis rithmis Buheleri ad Philippum Caroli V. filium. Utána következnek:

Eadem historia seu fabella de puella Avreliansi seu Sybilla Gallica. Disputatio duplex cum notis. A Magelona nevet a szövegben láttam. Időm nem volt lemásolni, mert hiszen egészen más irányban folytattam a kutatást.

ZSIGMOND CSÁSZÁRRA IRT KÖLTEMÉNY.

Zsigmondnak 1434. és 1435-iki olaszföldi tartózkodása nem maradt nyom nélkül. A magyar renaissance megeredt összeköttetéseit, melyek Lajos király idejébe nyulnak vissza, Zsigmond gyarapítá. Szeretetre méltó egyénisége vonzalmat keltett, panegyricus hangon üdvözlik. Itt közlünk egy költeményt, a Marciana Miscellanea kéziratai közt található Cl. XIV. CCLXXXVI. cod. p. 268. alapján. A költemény czíme:

Carmen elegiacum de Sigismundi imp. Ravennam adventu.

- Sic opus oranti praecor, o date carmina musae.¹
 Melifluamque feras pulcher Apollo chelyn.
 Ecce triumphator veniens augustus ad urbes.
 Italiae: nostros nobilitavit agros.
5. Tu doctor Francisce² comes pulcherrima proles
 Brachia militum: nomina digna geris.
 Atque penes virtute tua donavit honores
 Lux domus et patriae Bartholomoeae tuae.
 Estque thoro coniuncta tua pulcherrima coniunx
10. Stella micat rutillans, pars sibi nulla manet.
 Est Picininus maiori dignus honore
 Insignis miles qui fui tante comes.
 A Bronandino iam multo tempore digno
 Hectorem aurato cinxit et ense latus.
15. Est Rasponus eques multo praesignis auro
 Viribus ipse suis igenioque valens.
 Alter Raysius sequitur vestigia patris
 Ipsius atque humeris militis arma decent.
 Est datus atque ensis tibi o Malatesta triumpho
20. Inclita progenies, inclita tota domus.
 Estque Ramoaldus dignissima saxia proles,
 Hector sic equitat, diceret hic aliquis.
 Alter Norinus superat qui viribus omnes,
 Gaudeat ornato sponsa novella viro.
25. Est artusinus miles qui corpore praestet
 Atque uxor Venerem vincit et ipsa deam.

¹ A kéziratban *munē*; helyesbitve közlöm.

² E Franciscushoz ugyan e gyűjteményben I. XIX, cod. CCLXXXVI. fordul elő Zsigmondnak egy oklevele: Joanni Francisco de capitibus listae sacri Lateranensis *Palocy* comiti nostro consiliario et fideli dilecto, címzettel a következő tartalommal: Sigismundus m. p. doctorem Joannem Franciscum de capitibus listae, quod cum Andrea milite legatus venetus ad concilium pro concordiae huius cum pontifice stabilienda operatus sit, sacri palatii comitem cum heredibus remuniat. Basiliae 6 apr. 1434. (f. 209—211.)

- Corpore Balbus eques iuvenis pulcherrimus ipse
 Redeat insigni pulchra Maria¹ viro.
 Guidareille tibi geminos donavit honores:
 30. Cresce puer patris tu decus atque domus.
 Tu miles Baptista puer nunc arma *fuere*.²
 Rodentur leges, sic deus ipse dabit.
 Alter Mandellus teneris ostendit in armis
 Quantum crit excellens addita fata volent.
 35. Est vertex legum dignissimus ipse Johannes
 Qui splendor patriae redditur atque decus.
 Jam Ravenna vetus magnis ornata triumphis
 Gaudeat et tantis gaudeatque viris.

IN CONFLICTU TURCORUM.

E cím alatt fordul elő az Ambrosiana T. 12. jelzetű vegyes tartalmu papir codexében, mely 109 lapra terjed, egy érdekes költemény a 102. l. rectóján Hunyadi János belgrádi diadalára. Megjegyzem, hogy e codex tartalmazza Guarinus Plutarchus-fordításait, több levelét, melyek mind fel vannak dolgozva, Philelphus Panormita leveleit, Franciscus de Fiano pro contemnendis opibus et diligenda paupertate sua; Lactantius de Phenice versus, Philelphusnak de pace cz. versét a florenzieiekhez, a végén pedig Galeazzo Sforzának atyja Ferencz nevében a velenceiek előtt tartott beszédit. A vers így hangzik:

- Nuntius Ungaricis properans fastissimus oris
 Katolico narrat prostratos milite Turcos.
 Machina terribilis et propugnacula belli
 Plurima, solo arces demolitura superbas
 5. Capta vel injectis arserunt ignibus, ipsa
 Classis in ingenti numerosis puppibus Histro
 Expugnata quidem fertur seu mersa vel usta.
 Deniqua Rex toto nuper tremebundus in orbe,
 Qui turmas equitum tantas peditumque catervas
 10. Agmine tot proceresque ducesque in bella trahebat
 Imperiumque animo qui jam conceperat orbis
 Precipiti in diversa fuga se turpiter egit
 Belgradum linquens urbem obsidione soluta.
 Tanta autem auspitiis et ductu gesta Joannis
 15. Bistricis comitis res est, quo nullus in armis
 Acrior aut stravit truculentos saepius hostes.
 Ille vir Imperio (si fas sic dicere) dignus³;
 Ille ducis nostri probitate insignis et armis
 Aemulus et gestu totoque simillimus ore.
 20. Sfortiadae divi nostro *dedignatur*⁴ alumnum
 Militia Ausonias dum Martis disceret artes.
 Danda sed imprimis divino gloria regi,
 Qui populum diro pressum miseratus ab hoste
 Exitio pietate suum defendit iniquo.

¹ Érdekes a *Maria* névnel a szó hangsulya alkotja egész népies rithmus szerint az *arsist*.

² Homályos. Alig ha nem furere lappang, mint a következő sor elején a *radentur* szóból gyanítani lehet; de a vers dűczenen.

³ Érdekes jóslat mely a nagy Hunyadi fián beteljesedett.

⁴ E szó homályt okoz, a vers is hibás.

25. Hunc igitur precibus dignis, hunc laudibus omnes
Ore animisque senes juvenes puerique canamus.
Huic animam corpusque simul dicemus et omne
Quicquid adest nobis, peperit namque omnia solus
Omnipotens solusque dedit solusque tuetur
30. Quem colere est salus atque sequi quam linquere mors est.

ARGUS.

Személyek: *Idaeus, Phytias, Sylvius.*

A Bibl. Laurentiana LXXXX. inf. cod. 12 tartalmazza Petrarca 12 latin eclogáját. A codex leírása: »codex charctac. Ms. in 4, maiori saec. XV. ineuntis cum titulis et initialibus litteris rubricatis, scholiis in margine et indicudiculo in principio; num. 396 antiquitus designatus. Constat foliis 74«. Míg a baseli 1554 és 1571-iki kiadásokban az argumentum hiányzik, e kéziratban igen érdekes és alighanem egykoru eredetű foglalat fordul elő. Lapszéli és sorközi magyarázat megerősítik a tárgy foglalatában előforduló allegorikus magyarázatot. A kézirati argumentum fordításban így hangzik: Ez ecloga vonatkozik Róbert szicíliai király és András király, Lajos magyar király fivérének halálára, kinek neje volt a nevezett Róbert király leánya Johanna. Az ecloga címe *Argus*, ki alatt Róbert király értendő, mert valamint Argus szemes volt, ép oly szemes volt Róbert király; előre látó, bölcs és mindent élesen látó és legtapasztaltabb volt az összes korabeli férfiak között; sok tudományban jártas vala. Meg jó grammatikus (poéta) historikus (philosophus), theologus astrologus és önmegtartóztató életű férfiú volt. Három személy beszélget. *Idaeus*, *Phytias* és *Sylvius*. *Idaeus* a *Juppiter* mellékeve az *Ida* erdejéből hol tartózkodott *Juppiter*, szelid és nyájas bolygó; itt értendőik egy bizonyos nápolyi férfiú: *Barili János*, a művelt és engesztelékeny hú ember és barátja Róbert és András királyoknak, ki szerfelett búslat az ő halálok miatt. *Phytias* a *Damon* társa és szerető barátja, kik egymásért készek voltak életüket feláldozni, kikről olvashatsz *Valerius*nál a barátságról szóló fejezetben. *Phytias* alatt kell érteni egy *Barbatus* nevű tanult férfiút, *Sylvius* jóbarátját, azaz *Petrarca Ferencz* barátját. Ez kezd beszélgetni és siratja együtt *Silviusszal* ama királyok vesztét, mint a kik gyakran megjósolták Róbert király halálát és világosan előrelátták a rossz előjeleket a királyság főurainak romlottságából, kik rosszat forraltak, minek következtése lett *András herceg* halála. Ugyanis megfojtattot, minek következtében *Lajos fivére* a királyságba jött, és megboszulta testvére halálát. Megfojtatta *Durazzo herceget*. Tehát ezek ketten lépnek föl a mint párbeszédet kezdenek *Idaeusszal*, ki előre látta a király halálát és a királyság felforgatását. *Idaeus* mint beszélő lép föl, panaszkodik maguknak a királyoknak halála felől, kik közül az egyik nem sokára megöletett az övétől és azután lépnek föl *Phytias* és *Sylvius* arról beszélgetve, hogy mint látták ők előre, hogy a király meg fog halni és mint fog a királyság fölforgatni. *Idaeus* kezdi: *Aureus occasum iam sol spectabat*, azt akarja mondani, hogy a nap hanyatlóban volt, azaz a király közel volt halálához és akkor a királyságban béke honolt. Álljon itt a

kézirat szerinti szöveg jegyzeteivel együtt. A baseli kiadástól az eltéréseket híven közlöm, mert az eltérések jobb archetypusra vallanak, mint a baseli kiadás szövege:

- Aureus occasum iam sol spectabat equosque
 pronum iter urgebat facili transmittere cursu.
 Nec nemorum tantam per secula multa quietem
 Viderat ulla dies, passim saturata iacebant
5. Armenta et levis pastores somnus habebat.
 pars teretes huculos, pars nectere sertā canendo.
 frondea, pars agilis calmos, tunc fusca nitentem
 Obduxit phebū¹ nubes precepsque repente
 Ante expertorum² nox³ affuit, horruit aether %.
10. Grandine terribili, certatim ventus et imber
 Seuire et fraetis descendere fulmina nimbis.
 Altior ethereo penitus convulsa fragore
 Corruit et colles concussit et arva⁴ cupressus⁵
 Solis⁶ amor quondam, solis pia cura sepulti.⁷
15. Nec tamen eualuit fatalem avertere luctum
 Solis⁸ amor, vicitque pium sors dura favorem.
 prescius heu numinum⁹ vates tum phebe fuisti.
 Dum sibi dumque aliis erit haec lacrimabilis arbor
 Dixisti. Ingenti strepitu tremefacta ruine
20. pastorum mox turba fugit quaecunq̄ue sub illa
 per longum secura diem consererat umbra¹⁰
 pars repetit montes, tuguri pars limina fidi
 pars specubus, terreque caput sub mitti hianti¹¹
 Silvius et phytias scopulum fortassis eundem
25. precipiti petiere gradu quivisque cavernis
 Occuluere animas trepidi, nec pauca gementes.
 post ubi laxatis tempestas fracta parump̄
 Nubibus et celi siluerunt murmura fessi:
 Incipit inlacrimans phytias: O Juppiter alme¹²
30. Si scelus hoc nostrum meruit, si rustica sordet
 pastorum pietas, silvis¹³ ignosce precamur
 Innocui miserere gregis, meliorque capellas
 Collige dispersas, teneris signata labellis¹⁴
 Ubera te moveant! nisi forte oblivio lactis
35. Illius astrigere nectar tibi suggerit aule

¹ A phebū felett: vehentem.

² expectatum: Baseli kiadás.

³ Felibe: x' mors. % mundus, propter mortem Roberti.

⁴ aruo: Baseli kiadások.

⁵ Felett: x' Rex Andreas.

⁶ Felette: Roberti.

⁷ Felette: Roberti.

⁸ Felette: Roberti.

⁹ nimium Bas. k.

¹⁰ Felette: sub rege.

¹¹ Széljegyzet. Lege Ovidium in metamorph', de morte cuparissi. Egy másik széljegyzet: hoc dicit propter uxorem Ruberti quae religioni se dederat.

¹² Széljegyzet: profano intelligit. Xristum. A másik széljegyzet: incipit: hic dicit quia phytias recessit % ad primum ex silvis in Turecaus aut Lombardiam et pures sibi iungunt admire collucotione de morte roberti et eversione regni.

¹³ A baseli kiadásban: miseris ignosce precamur.

¹⁴ Széljegyzet: fictio est.

- De grege nempe fuit nutrix ¹ tua. talia questus
Subticit, pectusque manu percussit et ora.
Silvius audita rupis de parte querela
Nam neque se coram cernebant, obice paruo
40. pretente ² silicis ramoque comante dirempti
Concussa sic mente refert, gemitumque coerrens :
O phytia, phytia, fateor, sic astra minari
Jam pridem adverti, postquam flammantia martis
Lumina et imbrifera saturnum ipse³ morantem
45. Obsessumque Jovem et Venerem transversa tuentem
Sibila ventorum postquam peregrina notavi.
Nonne procul nebule limo exhalante palustri
Surgere et in nostrum delatos vidimus axem?
Nonne grues profugas, turpesque ad litora mergos,
50. Num corvos, fulicasque vagas, num sidera mesta
Vidimus e nimbo velatam ascendere phebem?
Tum quae multa olim nascentis signa procelle
Silvicolae cecinere senes, sed ferre necesse est.
hec est vita hominum, pythia, sic leta dolendis
55. Alterna fortuna ferox ; eat ordine mundus
Antiquo, nobis rerum experientia prosit.
Quo grex cunque miser ruerit, consistere pulcrum est⁴
Care ⁵ mihi imprimis et semper maxime silvi,
Respondet Pythias, oculis te consule tergam.
55. Tu modo siquod habes dampni (sic!) solamen acerbi
Tempestiva graves relevet obliviam casus
Imo ait ille.⁶ tuum est que condita carmina servas
Mecum partiri, Daphnis pastoribus olim
Et tibi nunc ingens merito cantabitur argus
65. Quid ⁷ tibi, non nobis Phytias, num tu quoque carmen
Argeum vocitare libet, nimis omnia celas.
Incipe forte sequor, nisi vox tua terreat, inquit
Sylviusus (sic!) ille alta fregit suspiria voce.
Pyth. Arge decus rerum silve dolor Arge relicta
70. Hoc licuit rapide sacro de corpore morti?
Hoc ⁸ ausa est tellus! Te qui stellantis Olympi
Jam solus spectator eras, humus obruit atra?
Quo favor? et nostri rediit quo gloria secli?
Quis tempestates praenoscet ab ethere longe?
75. Quis terrebit apros? quis tendet retia damnis.⁹? (sic!)
Quis visco captabit aves? quis flumina mergens
Ah miseris curabit oves? Quis sacra Cybelem ¹⁰
Atque humilem Ameti(=Admeti) famulantem in gramine phebum
Rite canet? nocturnus trepidabit obactor?
80. Quem noscent dociles alta sub rupe capelle?

¹ Felette: virgo.

² A baseli kiadásban: praeteritae.

³ *parte* a baseli kiadásban.

⁴ *Certum* a baseli kiadásban.

⁵ A baseli kiadásban 58—61 versek Phytiasnak szájába vannak adva
A kéziratban a személy változás hanyagságából nincs jelezeve.

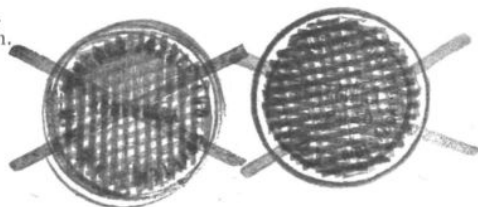
⁶ Sylvius, mondja hasonló mulasztás.

⁷ A baseli kiadásban helytelenül van 65—68. vers Pythiasnak adva holott
e sorokat Silvius mondja.

⁸ *Haec*: a baseli kiadásban.

⁹ *damis*: a baseli kiadásban.

¹⁰ Felette: Virginem.

- Quem vigiles fidiq̄ue canes? qucm dulcis amica.¹
 Quis michi(=mih) solem̄pnes (solem̄nes) statuet per litora ludos
 Insuetam patrio renovans ex more palestram?
 A quo consilium dubii, divinaque late
85. Silvestres responsa ferent? Quis tempore in arcto²
 Supplicibus prestabit opes? pulcherrima (sic!) quondam
 Arge amor ac luctus driadum, quid silva, quid antrum
 Quis³ sine te colles? et post te vivere quisquam
 Aut volet aut poterit? pastores credite mors est
90. Vivere post Argum. iam nunc arescere circum
 Stagna lacus fontes, ipsumque videbitis equor.
 Spiritus alter erit ventis, color alter in herbis,
 Floribus alter odor, solitos nec poma sapos
 Servabunt, nec prata comas nec flumina limphos
95. Vellera nec pecudes nec opimas campus aristas.
 Omnia namque⁴ oculis unus nec fallimur ille
 Letificare suis et secundare solebat.
 Illo silva fuit semper sub principe tuta
 Pax inerat fronti, purgabat nubila verbo,
100. Ille abiit, fortuna suos mutata fatigat.
Silvius. Extorques lacrimas nec iam mihi vivere dulce est
 Post Argum. sed vivaci parebimus astro.
phyl. Effugis, agnosco, nusquam sine carmine silvi
 Si libet ire canem⁵ post i tua damna recense.
105. *Sil.* pastorum rex Argus erat, cui lumina centum
 Linceas cui centum vigiles cum sensibus aures
 Centum artes, centumque manus, centumque lacerti
 Lingua sed una fuit cum qua rupesque ferasque
 Flecteret, et fixas terre divelleret ornos.
110. Ille diu clarus, silvis, perque omnia notus
 pascua formosis cantatus ubique puellis,
 Mille greges niveos poscens per mille recessus
 postquam pertesum est nemorum, longique laboris
 Inrediturus abit. volucrique per avia saltu
115. Evolat in montes illine de vertice summo
 despicit et nostras curas, nostrosque tumultus,
 Regnataeque videt quanta est angustia silve
 Alloquiturque Jovem et viduum commendat ovile.
 Arge vale, nos te cuncti, mora parva, sequemur.
120. *Ideus*.⁶ His dictis abeunt patris sulmonis⁷ ad avra
 Contendit Phytias, silvas petit alter etruscos,
 Solus ego afflicto merens in litore mansi.

(A codex 3r—5v. lapjain.)

HEGEDŰS ISTVÁN.

¹ Felette: reginam Roberti uxorem.

² Az 1571-iki baseli kiadásban: Arcto (!)

³ Egy javító kéz: Quid.

⁴ nempe az 1571. és nanque az 1554-ik baseli kiadásban.

⁵ *canē*. a baseliiben. Itt a baseli kiadás helyesebb szöveget nyújt.

⁶ rubrummal a szélén. A baseli kiadás nem jelzi a *Silvius* énekének a végét.

⁷ Tényleg Barbátus Sulmobói való volt, hozzá intézi Petrarca az András herceg halálára vonatkozó szép levelét.